

LNB PRESES APSKATS
04-12-2020

Sagatavoja:
INFORMĀCIJAS PAKALPOJUMU UN SBA NODAĻA
UZZIŅU UN INFORMĀCIJAS CENTRS

INTERVIJĀ. No kreisās: Valmieras bibliotēkas direktore Daiga Rokpelne un Vidzemes Augstskolas bibliotēkas direktore Evita Lantrāte. Ārijas Romanovskas foto

Valmieras integrētā bibliotēka svīn trīspadsmito dzimšanas dienu

Ginta Riekstiņa

Valmieras integrētā bibliotēka (ViB) apvieno Valmieras bibliotēku (dibināta 1920. gadā) un Vidzemes Augstskolas (ViA) bibliotēku (dibināta 1996. gadā). Šāda sadarbība pastāv jau 13 gadus. «Liesma» devās ciemos, lai aprunātos ar Valmieras bibliotēkas direktori Daigu Rokpelni un Vidzemes Augstskolas bibliotēkas direktori Evitu Lantrāti.

Valmieras bibliotēkas direktore Daiga Rokpelne stāsta, ka Valmierā bibliotēku vēsture ir garāka par 100 gadiem, pirmsākumi grāmatu apmaiņai datēti jau ar 1841. gadu. 2007. gada 9. novembrī tika atklātas renovētās bibliotēkas telpas Cēsu ielā 4, pirmais lasītājs šajās telpās tika apkalpots 13. novembrī. Svinēt varētu daudzos datumos, tāpēc valsts svētku mēnesi bibliotēka izvēlējusies svinēt sasniegumus, nevis gadskaitus, nepieturoties pie konkrēta datuma.

Evita Lantrāte norāda, ka, saarbojoties publiskai bibliotēkai

ar senām tradīcijām un jaunai reģiona augstskolas bibliotēkai, ir izdevies radīt ipašu vietu Valmierā, kur studentiem, pētniekiem un iedzīvotājiem satikties, iedvesmoties un izziņāt pasauli dažādos veidos.

Daiga Rokpelne pastāsti, ka šis gads neapšaubāmi ir pārsteigumu un strauju pārmaiņu gads, kas mainījis un paplašinājis bibliotēkas pakalpojumus un ieviesis jauninājumus saziņā un dialogā ar lietotājiem.

Lai veicinātu iedzīvotāju informācijas un kultūras patēriņa paradumu maiņu, palīdzētu un iedrošinātu dažādu paaudžu cilvēkus būt digitāli aktīviem un izmantot ikdienas dzīvē nepieciešamos attālinātos pakalpojumus, bibliotēka ir ieviesusi «Digitāla atbalsta dienas», turpina senioru apmācības (šobrīd individuāli). Piedāvā arī attālinātos apmācību kursus un citas aktivitātes skolēniem un pieaugušajiem, izmantojot šogad izveidotās Vidzemes Augstskolas Aktīvās mācīšanās klasses nodrošinātās iespējas, kas ietver jauniešiem saistošus tehnoloģiju risinā-

jumus. Arī pasākumi visām paaudžēm un citas aktivitātes šobrīd tiek veidotas virtuālajā vidē, tā paplašinot iesaistīto dalībnieku ģeogrāfisko aptvērumu. Lai saņiegtu pēc iespējas plašāku auditoriju, bibliotēka aktīvi darbojas sociālajos medijos, informējot par bibliotēkas pakalpojumiem un aktualitātēm, iesaistot konkursos un citās norisītās.

Iedzītekus jaunajām darba formām lasītāji izmanto un augsti novērtē apvienotās bibliotēkas krājuma daudzveidīgo grāmatu, žurnālu un citu resursu piedāvājumu un to, ka arī ārkārtas situācijā bibliotēka sniedz šos pakalpojumus. Šī gada jaunums – sadarbībā ar Latvijas Neredzīgo bibliotēku iedzīvotājiem tiek piedāvātas lieeldrukas grāmatas un audiogrāmatas. Bibliotēka turpina aktīvi iesaistīt lasītājus 3td e-Grāmatu bibliotēkas iespēju izzināšanā un izmantošanā, kas jaunajos apstākļos ir īpaši nozīmīgi. Kā uzmundrinošu atbalstu Valmieras integrētā bibliotēka, tāpat kā visas Latvijas publiskās bibliotēkas, šī gada beigās saņems

augstvērtīgas grāmatas, un jau šobrīd bibliotekāri piedalās digitālo prasmju pilnveides mācībās, pateicoties Kultūras ministrijas pieņemtajam lēmumam daļu no Latvijas valdības piešķirtā finansējuma novirzīt bibliotēkām.

Viens no nākamo gadu izaicinājumiem ir administratīvi teritoriālā reforma, kuras laikā Valmieras bibliotēkai kā reģiona galvenajai bibliotēkai palielinās darbs jauņas administratīvās teritorijas vienības identitātes veidošanā un vienlīdzīgu iespēju nodrošināšanā vienību jaunā novada iedzīvotājiem neatkarīgi no viņu dzīvesvietas.

Valmieras integrētā bibliotēka 13 gadus savus pakalpojumus ir attīstījusi ciešā sadarbībā ar vietējo kopienu un Vidzemes Augstskolas studentiem un pētniekiem un nodrošinājusi vidi izaugsmei. Bibliotēku direktori ir pārliecinātas, ka nākamajos gados pakalpojumi virtuālajā telpā Valmieras integrētās bibliotēkas darbībā iegems arvien lielāku nozīmi, bet bibliotēka spēs nodrošināt balansu starp klātienes un virtuālajiem pakalpojumiem.

Avots : Liesma

Datums : 27-11-2020

Limbažu Galvenā bibliotēka saņem vērtīgas grāmatas

Novembra sākumā, pateicoties vērienīgam valsts iepirkumam, Limbažu Galvenajā bibliotēkā (LGB) saņemtas 1163 grāmatas 10 401,47 eiro vērtībā. LGB pārstāvē Aiga Evertovska stāsta, ka tās paredzētas visam Limbažu reģionam, kurā ietilpst arī Alojas un Salacgrīvas novada bibliotēkas. Tāpēc darbs pie grāmatu pārskaitīšanas, datu un pavadzījumu salīdzināšanas un sadales pa bibliotēkām bija joti darbīlīgās, un atsevišķās Limbažu novada bibliotēkās grāmatas nonāca vien šonedēd.

Šobrīd ir apkopoti precīzi dati par grāmatu sadalījumu. 15 Limbažu novada bibliotēkas ir saņemušas 653, sešas Alojas novada bibliotēkas 270, bet sešas Salacgrīvas novada bibliotēkas – 240 eksemplārus grāmatu. Liela daļa no tām ir bērnu literatūra. Vairāk eksemplāru ir Kārja Skalbes *Pasakām* (13), Andra Zeibota *Krauklim* (11) un Daces Kravales *Dorbellas istabai* (11).

Atgādinām, ka Latvijas valdība 2020. gada 16. jūnijā pēc Kultūras ministrijas izstrādāta rīcības plāna Latvijas Nacionālajai bibliotēkai (LNB) vērtīgo grāmatu iepirkuma programmai publiskajām bibliotēkām piešķira 300 000 euro no līdzekļiem neparedzētiem gadījumiem. LNB dati liecina, ka kopumā no 33 Latvijas izdevniecībām iegādātas 362 nosaukumu grāmatas 32 615 eksemplāros.

*Sagatavoja
Ieva OZOLA*

Avots : Auseklis

Datums : 27-11-2020

No jaunā gada darbu sāks bibliotēka Saulainē

Rundāles novada domes deputāti sēdē pagājušajā nedēļā nolēmuši Pilsrundāles bibliotēkai izveidot nodalju arī Saulainē, informē Kristīne Līdaka, pašvaldības sabiedrisko attiecību speciāliste.

www.bauskasdzive.lv

Saulaines ciema iedzīvotāji varēs saņemt bibliotekāro pakalpojumu pirmsskolas izglītības iestādes «Mārpuķite» ēkas pirmajā stāvā. Reorganizējot Pilsrundāles un Vecrundāles bibliotēkas, Pilsrundāles bibliotēkai izveidotas divas nodaļas – Saulaines un Vecrundāles nodaļa. Dome bibliotēkas nodaļas izveidei piešķirusi 767 euro finansējumu, laikrakstam skaidro K. Lidaka.

Apmeklētājus Saulainē apkal-

Avots : Bauskas Dzīve

Datums : 01-12-2020

pos Vecrundāles bibliotēkas vadītāja Anita Maldute, kas jau kopš 2018. gada apkalpo interesentus Saulaines sociālās aprūpes centrā reizi mēnesi. Bibliotekāre turpinās darbu arī Vecrundāles bibliotēkā. Apmeklētājiem bibliotēka Saulainē piedāvās daudzveidigu nozaru un bērnu literatūru, daiļliteratūru un populārakos žurnālus. Bibliotekāre palīdzēs orientēties e-pakalpojumos, būs iespēja kopēt, skenet un izmantot bezvadu internetu. No iedzīvotāju pieprasījuma veidosies bibliotēkas pamatkājums. Vēlamo grāmatu vai žurnālu varēs saņemt arī no citas bibliotēkas pēc iespējas īsākā laikā, tā deputāti 26. novembrī lēmuši atbalstīt bibliotekāro darbu novadā. ♦

JAUNUMS BIBLIOTĒKAS LIETOTĀJIEM

RCB Informācijas tehnoloģiju nodaļas vadītāja – galvenā bibliotekāre Anna Romanovska informēja, ka Rēzeknes Centrālās bibliotēkas un tās filiāļu lietotājiem tagad ir pieejama "Open Dissertations" datubāze, kas piedāvā piekļuvi vairāk nekā 1,2 miljonim elektronisko tēžu un disertāciju ierakstiem.

Datubāzē savas disertācijas ir lejupielādējušas vairāk nekā 250 universitātes no visas pasaules, un tā ir atvērta jaunām publikācijām. "Open Dissertations" datubāze pieejama uz EBSCO hostplat-

Aija MIKELE-STRUŠELE

formas, tai iespējams piekļūt arī arpus bibliotēkas telpām. Ja jums vēl nav EBSCO datubāzes autorizācijas datu, lūgums sazināties ar bibliotēku.

Avots : Rēzeknes Vēstis

Datums : 27-11-2020

Strādā, bet citādāk

♦ **Bibliotēkās lecavas novadā** grāmatas izsniedz pēc iepriekšēja
pieteikuma

**Straujās «Covid-19» izplatības
dēļ gan E. Virzas lecavas
bibliotēka, gan visas citas
grāmatu krātuvēs lecavas
novadā lasītājus apkalpo
attālināti.**

ANITA MOORA-TROPA

Tiek piedāvāta iespēja, ka lasītājs ar bibliotekāru darba laikā var sazināties telefoniķi, caur e-pastu vai sociālajiem tīkliem un pasūtīt sev nepieciešamo literatūru, kā arī vienoties par skenēšanas, kopēšanas un printēšanas iespējām, skaidro Jolanta Ignate, Edvarta Virzas lecavas bibliotēkas vadītājas pienākumu izpildītāja.

Kad lasītājs ir atnācis un piezvanījis, grāmatas tiek apmainītas pie ieceja durvīm. «Grāmatu izsniegšanas laikā nodrošinām visus nepieciešamos aizsardzības un higiēnas pasākumus. Grāmatas pēc to atdošanas bibliotekai trīs dienas tiek turētas karantīnas režīmā. Turpinām arī grāmatu piegādi līdz mājas durvīm tiem lasītājiem, kuriem ir apgrūtināta piekļuve bibliotēkai,» skaidro J. Ignate.

Viņa atklāj, ka šajā laikā lasītājiem vairāk palielinās interese arī par 3td.lv elektronisko grāmatu biblioteku. 3td.lv e-grāmatu bibliotēkā pieejamās grāmatas latviešu valodā bez maksas var lasīt jebkurā Latvijas bibliotekā reģistrēts lietotājā. Klienti tiek informēti par šo iespēju, un viņiem izsniedz autorizācijas datus.

Mācības un semināri turpinās

Kā jau katru mēnesi, bibliotēka turpina ieņākt jaunākās grāmatas, kuru saraksti tiek publicēti lecavas un bibliotekas mājaslapā un pieejami arī citviet. Lielākā daļa lasītāju izmanto Bauskas rajona e-kopkatologu, kurā samērķē sev interesējošo grāmatu pēc nosaukuma vai autora un apskaitās, kurā bibliotēka grāmata ir pieejama vai ir uz vietas. Tieki uzturēta bibliotēkas mājaslapa un «Facebook» profils, kuros regulāri publicējam aktualitātes un bibliotekas jaunumus.

Bibliotekāres piedālas Bauskas Centrālās bibliotēkas un Latvijas Bibliotekāru biedrības attālinātojus semināros platformā «Zoom». Savukārt caur «Microsoft Teams» oktobrī un novembrī katru nedēļu (2 – 3 reizes nedēļā) notiek mācību kursi «Modernu un kvalitatīvu digitālu vizuālo materiālu izveide». Mācības ar Kulturas ministrijas atbalstu pēc Latvijas Nacionālās bibliotekas pasūtījuma nodrošina Datorzinību centrs, informē J. Ignate.

«Bibliotekās darbs nepavism nav apstājies, bet mainījis tā ie-

rasto formu. Šis laiks ir iemācījis, ka mums jāspēj pielāgoties dažādām dzīves situācijām. Mēs redzam, ka mūsu lasītāji pielāgojas. Salīdzinājumā ar situāciju pavasarī, kad daudzi bija apmulusi, – apmeklējums un izsniegums kritās, šoreiz cilvēki daudz drošāk un pārliecinošāk izmanto attālināto metodi. Bieži vien ir situācijas, kad parastais un mobilais telefons zvana vienlaikus, tomēr visi esam saprotuši visu sarunājam,» stāsta E. Virzas lecavas bibliotēkas vadītājs pienākumu izpildītāja.

Vēl lidz 1. decembrim turpinās valsts svētkiem par godu rikotais konkurss ar mērķi gan popularizēt bibliotekas profili «Facebook», gan piesaistīt vairāk sekotāju, atgādina J. Ignate.

Pieprasīts novadnieces romāns

lecavas novada Ziemeļu bibliotēka lietotāji tiek apkalpoti attālināti divas dienas nedēļā – otrdiennās un ceturtdienās. Iepriekš piezvanot, var rezervēt sev interesējošo literatūru vai nosūtīt sev vēlamo izdrukājamo materiālu uz bibliotekas e-pastu. Bibliotekārs otrdiennās un ceturtdienās atrodas uz vietas bibliotēkā, tāpēc, protams, ikviens var saņemt grāmatas vai nokopēt dokumentus, arī pieklauvējot un uzgaidot ārpus bibliotekas.

Bibliotekāre Ziemeļu bibliotēkā Elva Ģeļeva ir novērojusi, ka ārkārtējā situācija būtiski nav ietekmējusi apmeklētāju skaitu. Pašlaik loti pieprasīt esot novadnieces Andras Rušmanes-Vējas jaunākais romāns «Ar kastani kabatā», kas tiek atzinīgi novērtēts visā Latvijā. Kāda bibliotekā apmeklētāji sapēmusi labas atsauksmes par romānu no draudzenes Talsos, tāpēc izvēlējās lasīt šo darbu. Pieprasītākā ir latviešu autori literatūra – gan daiļliteratūra, gan biogrāfiski romāni, jaunākā literatūra bērniem, ārzemju detektīvromāni un žurnāli, situāciju aprakstā E. Ģeļeva.

Savukārt Velga Krūmiņa, Zālītes bibliotēkas vadītāja, ir novērojusi, ka agrāk aktīvie lasītāji arī turpina lasīt, taču tie, kuri bija jāmudina un jāmotivē, literatūru lasot mazāk un mazāk. Rosmes bibliotekas vadītāja Annijai Helmanei optimisms neesot zudis, jo grāmatu lasīšana neesot apstājušies.

Dažadas darba formas

Aina Ezergaile, Zorģu bibliotekas vadītāja, arī apstiprina, ka lasītāju pulks nemaz nav mazinājies. Ir liela interese par jaunākajiem

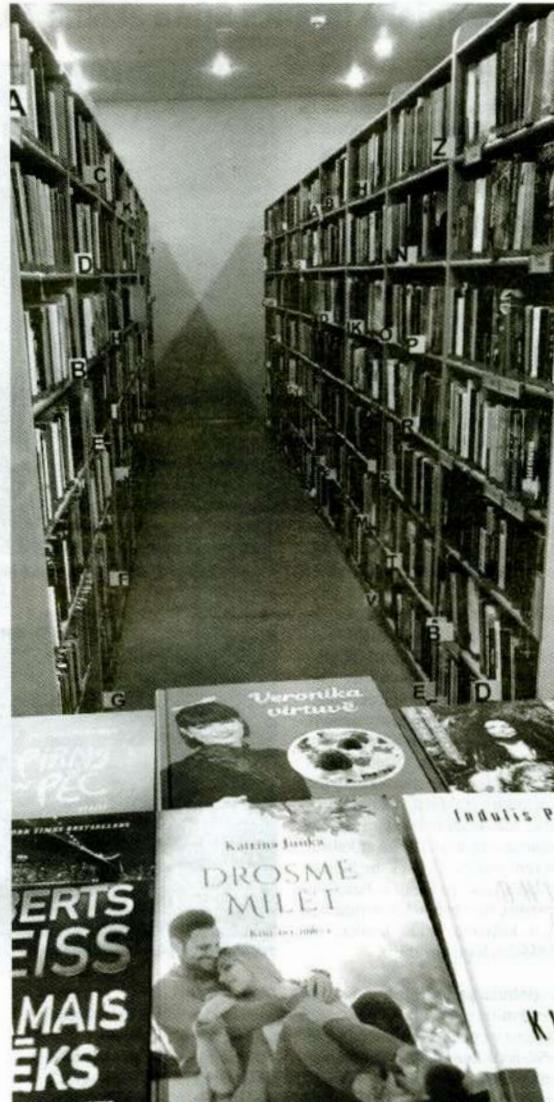

FOTO - JOLANTA IGNATE

preses izdevumiem, savukārt grāmatas tiek komplektētas tagad pat lielākos sainiņos. Viņa pateicas ikvienam, kurš piedālījās plašās teritorijas sakopšanas darbos ap bibliotekas namu. Lasītāji gan skumstot pēc saviesīgās dzīves – vingrošanas, gleznošanas nodarbi bām. Mazie lasītāji Ziemeļvalstu literatūras nedēļas projekta laikā tika rosināti zīmēt maskas literārajiem tēliem. Zīmējumus var apskatīt Zorģu bibliotekas «Facebook» kontā. Tur arī ērti atrodami visi bibliotekas jaunumi un aktualitātes.

Liga Gūtmane, lecavas novada bērnu bibliotekas bibliotekāre, «Bauskas Dzīvei» pavēstījā:

«Saviem lasītājiem piedāvājam pasūtīt grāmatas attālināti, pa telefonu. Pašas atlasām interesa latvākās grāmatas. Loti liela atsaucība ir no vecāku pusēs, lai ieinteresētu bērnus lasīt, aktivī nāk grāmatām pakal. Iecavas novada domes mājaslapā Ziemeļvalstu literatūras nedēļā interesentiem piedāvājām izlasīt ieskenētu J. Vislanderes grāmatu «Mūmamma lasa». Sos materiālus nogādājām arī PII «Cālītis» grupai «Ziluki» un PII «Dartija» grupai «Zvaniņi». Skolotājas ar lielu atsaucību piekrita iepazīstināt audzēknus ar šo grāmatu. Pirmsskolas ieštādēm regulāri piegādājam pašūtās grāmatas.» •

Par Veselavas muižas vēsturi rakstīts grāmatās, taču pagasta vēsture nav tikai muiža. Pēdējos simts gados mainījušās paaudzes, varas, notikumi sekojuši cits citam.

SARMĪTE FELDMANE,
teksts un foto

Par to, kā saimniekots, var uzzināt Seno lietu un manu kambari, kur darbarķi, sadzīves priekšmeti. Ieskatu par pagasta dzīvi un cilvēkiem var gūt arī Veselavas bibliotēkā. Bibliotēkā Ingrīda Rence uzsvēr, ka veselaviešiem laimējies, jo savāks daudz liecību, arī atminu stāstu. "Bibliotēkām vienmēr bijis uzticīgums vākt pagasta vēsturi. Lielākoties tikuši apkopota preses informācija, taču mums ir daudz vairāk." Ar lepnumiem sakā bibliotēkā un vērtē, ka liela nozīme ir tam, ka bibliotēkā darbinieces nav mainījušās, jo katrās pārmaiņās kaut kas no agrākā pazūd.

Nav mazsvarīgu faktu

Illa Tomsonē Veselavā par bibliotekāri strādāja no 1965.gada līdz 2013.gadam. Viņa apkopojusi daudz materiālu par Veselavu – gan pierakstītos tautas ticējumus, gan zīpas par ievērojamiem novadniekiem. Cēsu rajona Veselavas bibliotēkas novadpētnieciem kartotēka ir notikumi un faktu krājums. Mazāk kastītēs kartītes par kolhoza "Veselava" saimnieciskajiem rādītājiem. Var uzzināt, kāds bijis 10.piecgades plāns un kā tas izpildīts. Piemēram, kartupeļi izaudzēti tikai 42 procenti, skābiens sagatavots 86 procenti no paredzēta. Atsevišķa kartotēka par 1949.gadiņa deportētajiem – kas un no kādām mājām izvesti, tāpat arī to saraksts, kuri 90.gados atguva īpašumus – izpildkomitejas lēmums un cik saņēmuši kompensāciju par zaudēto mantu, kuriem īpašumu atgūšana atteikta. Arī pirmo zemnieku saimniecību saraksts. Un vēl daudz kas cits.

Pensionētā bibliotekāre Ilga Tomsonē atzīst: "Atnākot uz Veselavu, mani ieinteresēja šī vieta, tās vēsture un cilvēki. Gadu gaitā jau bija savāks daudz. Braucu uz bibliotēkām Rīgā, meklējot par Veselavu. Man patika klausīties, ko stāsta veselavieši, pierakstīju. Dzirnavās dzīvoja Austra Bērziņa, viņa daudz zināja par dzirnavām. Viņas stāstoja parādīja arī Cēsu muzejs, bibliotēka vadītājs būt norakstam. Kad bibliotēka mainīja telpas, kas šķita nevajadzīgs, tika sadedzināts."

Nezināmie novadnieki

"Novadnieku mapes biezas. Katrā dzīvesstāsts, kuru veidojis laikums," rādot sakrātus mapes, saka I.Rence un uzsvēr: "Cik maz mēs zinām par veselaviešiem! Vairāk interesējoties par kādu, atklājas kāds cits, par kuru gan daži zinājis, bet neviens nav runājis."

Par Jāni Lapītu, Latvijas nacionālā karoga meta autoru, Ilga Tomsonē uzzinājusi, meklējot Veselavas vēstures pierturpunktus Rīgas bibliotēkās. "Tad kādā sarunā Klāra no "Zaķišiem" pastāstīja

Pagasta vēsture svarīga pašiem

par Lapīnu dzimtu, interesējos muzejā. Kad "Druvā" uzrakstīju rakstu "Maz zināmās veselavieši", tas daudzām bija jaunums," stāsta I.Tomsons.

Raksti ieinteresēja vēstures entuziastus Jāni Bahmanu un Evaldu Krieviņu. Ar biedrības "Ieva" atbalstu domubiedri Jāna Lapīna "Pintulō" iekārtoja piemīnas vietu. No savāktajiem materiāliem iznākusi Luānas Loīneres grāmatā "Jānis Lapīns. Karogs, vejos atraisijs, skrej".

"Latvijā visi zināja, kurš ir valsts īstumas autors, bet nerunāja, kā tapis valsts karogs. Ir gandarijums, ka Jāna Lapīna vārda tagad ir pažāstams, arī devums Latvijai. Viņš bija gudris cilvēks, kā ikviens ar savām vājābām, ne heroisks, bet lielu un dzīļu Latvijas mīlestību. Agrāk zinājām viņa brāli Pēteri Lapīnu – viņš Veselavas skolā nostrādāja 57 gadus (no 1919.gada līdz 1976.gadam), bijis skolotājs vairākām paudzēm," stāsta I.Rence.

Jāna Lapīna, publicista, rakstnieka, pedagoģa dzīve, kaut aprakstīta pirmās brīvvalsts laikā, aizvien atklāj ko jaunu gan par pašu, gan to, kas noticis. "Jo vairāk ieinteresējas, vairāk uzzini. Jāna Lapīna 1936.gadā sastādītajā Auseklā rakstu izlašē, grāmatā, kas bijusi kā dāvana jaunajai paudzei un kuras pirmajās lapās bija K.Ulmāna, generāju Baloža, Berķa un citu valstsvīru portreti, arī apraksts Cēsu kājnieku 5.pulka īsa vēsture, sadalījā "Tēvijas dziesmas" arī "Gaismas pils" ar apkāsnosaukumu "Kurzemes teika". Jānis Bahmanis secināja, ka mūsdienu priekšspēdējā panta pažāstamajā dziesmā nav. "Zila gaisa plivinātos sarkanbalti karogi, Dobji, dobji atskanētu sirmo garu daunojums." Veselavietis A.Citīši kā korists mudina vismaz savu kori dziedāt arī noklusēto pantru. Varnbūt pants reiz dziesmā atgriezīsies," pastāsta veselavietē.

Viņa atzīst, ka pagastā Pintulū gals ir išta ievērojamu cilvēku kalve. Te "Lejas Pintulō" dzimis Kārlis Ozoliņš, studējis Maskavā, veidojot jaunās Latvijas valsts tiesu sistēmu, ievēlēts par vienu no pirmajiem sešiem senātu senātorem, bija Civīlās kāsācījās departamenta priekšsēdētājs, runasvirs Rīgas Latviesu biedrībā. "Miris 1933.gadā, bet gandrīz visā ģimene izmīcināta padomju represijās. Meita Anna bija sieva komponistam Wolfgangam Dārziņam, emigrēja," pastāsta I.Rence un atklāja, ka par Kārli Ozoliņu uzzinājusi, interesējoties par Jāni Lapīnu. "Pintulō" Jāna Lapīna piemīnas vieta Kārlim Ozoliņam senātā simtgade Augstakās tiesas priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs un Vidzemes rajona tiesas priekšsēdētājs Jāni Grīnbergs iestādīja Ozolu. Godinot senātoru, notika īpašs pasākums, kurā piedalījās daudzi juristi.

Dzīvesstātos pagasta ikdienā

Veselavai palaimējies, jo tās cilvēku dzīvesstāsti pierakstīti. To

■ TĀDA BIJA AVĪZE. Veselavas bibliotekāre Ingrīda Rence rāda kolhoza "Veselava" ikmēneša sienas avīzi.

■ DZĪVE STĀSTOS. Veselaviešu dzīvesstāstu krājums ir plašs.

■ UZZINĀJI. Ilggadējās bibliotekāres Ilgas Tomsones faktu krātuvē.

2002.gadā darīja Gaujas nacionālais parks projekta ietvaros. Savāktās ir bibliotēkā. Pēc diviem gadiem biedrībai "Ieva" bija projekts "Nepaej garām". Katrā daļībniece uzrakstīja atmiņas par Veselavu un savu dzīvi, kā arī pierakstīja novadnieku dzīvesstāsti. Ir daudzas mapes, kurās interesanti stāstījumi un fotogrāfijas no dažādiem laikiem. "Daudzu, kuru dzīvesstāsti pierakstīti, vairs nav. Var uzzināt, kā strādāja kolhozā,

pienotavā, kā spēleja teātri, sporta un dzīdāja, braucu ekskursijās. Ipaša vērtība ir fotogrāfijām, bet, kā jau parasti, tikai retai pierakstīti, kas tajās redzams," atgādina I.Rence un rāda fotogrāfijas, kurās redzams, kā 1934.gadā pie skolas stāda bērzus, muižas sakopšanas talka, jaunsargu darbība, pienotavas ikdienā.

"Mēs paguvām parunāties ar tiem, kuri dzimusi pagājušā gadīmā sākumā. Tagad ar interesī

var lasīt šos dzīvesstāstus," teic veselavietē.

Lūk, stāsts par Mariju Poguli, kā atceras veselavietē – grūtīgi, dzīvespriežu, mutīgu sievu ar suligu valodu. Ja gribējies ko uzzināt par veciem laikiem, vajadzējis vien parunāt ar Mariju. "Marija dzimus 1913.gadā Drabešu pagastā netālu no Zārvates iezā. Māte nomira, kad meiteņe bija četri gadi. Tēvs bija amatnieks. Marija gāja galos, bija kalpone pie saimniekiem. Viņai gribējās precēties, tāpēc nopelnīto naudu krāja, lai varētu iegādāties loti skāstu iešķirtu kleitu. Ballē Ligatnē puši Mariju izvēlēja par skaistuma kārlieni. Viņa nevarēja izvēlēties starp diviem pielūdzējiem, lai izšķirtos, lika pušiemi pāri upei no vilki striki. Kurš pirmai iekritis ūdeni, būs zaudētājs. Tā Marija apprečējās ar Jaunzemē. Kara laikā mežā piedzīmēja viena no meitām, vēlāk vīrs gāja bojā. Marija palika viena, vienai ar trim bēniem izdzīvot grūti. Viņa izdomāja doties precības. Lēca zirgam mugurā un jāja uz Veselavas "Cipām", zināja, ka saimniekiem nesen mirusi sieva. Saimniekiem viņa nodeklameja: "Kas var liegt vējināmu rožu krūmu kustināt. Kas var liegt taukti tautu dēlu bildināt!" Saimnieks bildinājumu pieņēma," vēsta atmīnu pieraksts. Marija nodzīvoja garu mūžu, strādāja kolhozā par lopkopī.

Daudz fotogrāfiju tika iegūts veselaviešu salīdojumā 2013.gadā.

Kolhozs un skola vēsturē

Kad likvidēja kolhozu un skolu, to vēsturiskie materiālieji pa dažādiem ceļiem nonāca bibliotēkā.

"Ja par kolhoza ikdienā bija kādi albumi, par tiem nezīnu. Tācū ir kas cits. 80.gados katrai mēnesi Maija Sileniece veidoja fotoavīzes. Dažas ir saglabājusās. Lūk, bilde, kā tāp viestu kūts, cūku kūts "Ozolos", labi strādā ukraiņu celtnieku brigāde, ielikti pamati Līvānu mājām," stāsta I.Rence un piebilst, ka kolhoznieki sadzīve savukārt uzzināma dzīvesstāstos. Bibliotēkā ir arī kolhoza karte, kas atrādās kantorā pie siemas. Tājā visi Veselavas ceļi un mājas. "Vairāku māju vairojai, neviens cilvēks, bet citas ir viētā," teic I.Rence. Bibliotēkā ir arī Rīgas kīnotūra studijas 1986.gada filma "Kolhozs "Veselava""", kas tika filmēta gada garumā, redzamā vien lauku darbi. Savukārt vecpiebalžēns Aldis Slišāns, dzimis veselavietē, filmējis skolas salīdojumus, bijis klāt pagastam un skolai nozīmīgos pasākumos. Viņa hronikas ir bibliotēkā.

Veselavas skolas vēsture aizņem palielu plašumu. Te daudz albumu, vecākā no 50.gadu sākuma, skolas karogs, arī skolēnu pētniecisko darbu projektu materiāli par pagastu. "Kad skoli likvidēja, viss bija salikts pagastmājā kādā stūrī. Vēl kaut kas vēlāk tika savākti jau pamestajā skolā," stāsta I.Rence un uzsvēr: "Tas viss te glabājas, var parādīt, iedot parāsti. Protams, to visu vajadzētu izstādīt, lai katrs var redzēt."

I.Rence atzīst, ka tagad lielākā daļa cilvēku informāciju iegūst internetā. Ja kas jauna parādās par Veselavu, kādu pasākumu, tas tiek fiksēts pagasta vēsturē. "Tā jau skaiti, kam tas būs vajadzīgs. Bet tā ir šīs vietas vēsture. Viennēr būs cilvēki, kuriem svārīgi zināt, kur viņi dzīvo, kas te reiz bijis. Tāpat kā savu senču dzīvi," saka I.Rence. □

Avots : Druva

Datums : 27-11-2020

Aicina piedalīties tiešsaistes erudīcijas spēlē "Trešā atmoda"

Gulbenes novada bibliotēka 27.novembrī pulksten 18.00 rīko tiešsaistes spēli "Trešā atmoda" ar mērķi izglītot, informēt un motivēt iedzīvotājus saglabāt atmiņas par Trešās atmodas laiku, kā arī veicināt dažādu paauzdu sadarbību.

Spēlē var piedalīties komanda, kurā ir ne vairāk kā četri dalībnieki. Dalībnieku vecums nav noteikts. Komandai nepieciešams izdomāt nosaukumu. Spēle notiks tiešsaistē platformā "Webex".

Lai spēlētu spēli, komandai nepieciešams dators (der arī plānotādators), mikrofons un vēlama

WEB kamera. Papildus komandai nepieciešams viedtālrunis ar iespēju sazināties lietotnē "WhatsApp". Ja komandai nav pieejams mikrofons vai WEB kamera, lūgums par to informēt spēles organizatorus.

Katrai komandai 26.novembrī tiks nosūtīta saite, kurā būs jāpie-registrē komandas nosaukums. Pieslēgšanās spēlei notiks 27.novembrī plkst. 17.30, izmantojot iepriekš nosūtīto saiti.

Spēles laikā atlauts izmantot viedierices. Atbildes uz jautāju-miem komanda iesniedz, rakstot uz tālruni 26180697 lietotnē

"WhatsApp".

Par katru pareizu atbildi ko-manda saņems 10 punktus. Ja, noslēdzot spēli, vairākām komandām būs vienāds punktu skaits, tad uzvarētājs tiks noteikts ar ātro jautājumu palīdzību.

Pieteikties spēlei var pa e-pastu "liene.baranovska@gulbenesbiblioteka.lv" vai pa tālruni 64474825. Piesakoties ir jānosauc komandas nosaukums, dalībnieku skaits, kā arī jānorāda tālruņa numurs, no kura spēles dienā tiks nosūtītas atbildes uz jautāju-miem. ■

- Pārsla Konrāde

Avots : Dzirkstele

Datums : 27-11-2020

Ar miljoniem vērtu vērienu

Ilze Meiere

Runājot par Livonijas ordeņa pili, Margarita Marcinkeviča saka "viņa", nevis "tā". Bet, stāstot par Galveno bibliotēku, smaida: "Jā, tur viss ir tāds - apmīlrots!" Pēc pāris mazbērniem, sev un dzīves apcerēi veltītiem gadiem, nu jau kādu brīdi atgriezusies Ventspilī pie savā profesionālā aicinājuma "saknēm". Viņa ir bibliotekāre Ventspils 2. vidusskolā. Un viņai atkal ir sapni, atkal dzimst vīzija, un ir skaidrs, kādām ir jāizskatās labām bibliotēkām skolās.

Varbūt sāksim ar šodienu – kāds ir vīrmojums?

Esmu tādā joti izde-vīgā situācijā, bērni mani īsti neuztver kā skolotāju, līdz ar to – atraisās. Mums ir sarunas, darbojamies mazās grupās. Esmu savulaik to teikusi kolēgiem bibliotēkā: "Es nevaru jums ielikt amata aprakstā: esiet laipni, esiet atvērti, esiet ieinteresēti!" Pie datoriem skolnieki klāt netiek, kamēr nav izpildījuši manis sagatavotos uzdevumus. Esmu izdomājusi veselu šķēršļu zonu!

Studēju Liepājas Universitātē pedagoģiju. Pirmkārt, tā ir formāla pra-

siba skolu bibliotekāriem, bet es arī pati jūtu nepieciešamibu pēc teorētiskās bāzes. Tagad studijas notiek attālināti, bija jauki tie daži Liepājas braucieni. Kad viss esī pilnīgi ienīris, tad aizmirsti par globālajām kataklizmām. Esmu joti aizrautīgs cilvēks! Ja kaut ko daru, tad už visu klapi.

Man ir vīzija, kādai vaja-dzētu būt skolas bibliotē-kai: ir nopietnas vēlmes attiecībā uz infrastruktūru un arī uz saturu. Es zinu, kā notiek labās skolas biblio-tēkās! Gribētu mazliet mai-nit attieksmi pret skolas

turpinājums 6. lpp.

Avots : Ventspilnieks

Datums : 20-11-2020

Ar miljoniem vērtu vērienu

turpinājums no 1. lpp.

bibliotēku, jo tas nav tikai grāmatu pieņemšanas un izsniegšanas punkts. Tā ir vieta, kurā gan skolēni, gan skolotāji var atrakt, un viņiem palīdzēs atrast gan grāmatu, gan informāciju vispār. Šobrid strādāju pie tā, lai no skolas bibliotekas nāktu impulsi, kā apgūt medijpratību. Es teiku, ka medijpratība ir jāskata līdzās pāriem mācību priekšmetiem, kas skolās tiek apgūti!

Bibliotekā profesiju izvēlejāties uzreiz pēc vidusskolas?

Nē! Interesants tas ceļš bija. Es nāku no vāciski runājošas ģimenes – mama mamma un ome bija vācietes. Profesionālā orientācija tolakā bija diezgan vienkāršota. Ja padodas sacerījumus un diktātūrs rakstīt, tad virza tevi uz skolotāja profesiju. Man bija bīrcīpa pielikta: svešvalodu pedagoģs. Kaut gan arī eksaktie priekšmeti man labi padevās.

Svešvalodās bija milzīgs konkursss. Izrādījās, ka es nebija dābujusi metodiskās apvienības noslēpumumus, mani iestākās neklātēnē. Vairs neatceros, kā tieši, bet man ienāca prātā doma, ka es varētu iejeti Jelgavas bibliotekā pavaicāt, vai nevajag darbinieku. Mamma savukārt bija mikroautobusu rūpniecības "RAF" tehniskās nodājas kontroles speciāliste. Viņai bija sava "funkcieris", ka, ejot pie viņiem strādāt, es varētu dabūt dzīvokli – kā jau tajos laikos tas bija pierastas (vidusskolu es beidzu 1985. gadā).

Izvēlejāties bibliotēku?

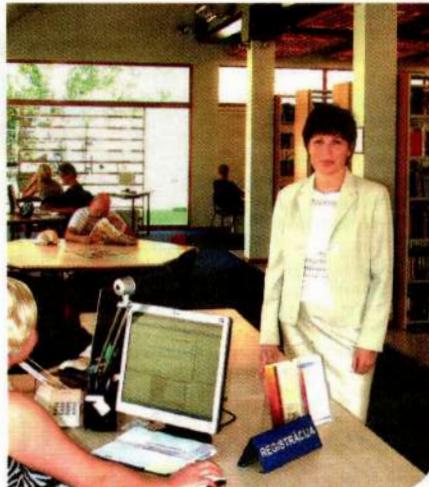
Viss bija labi un skaisti, pieņēma mani bibliotekā – abonementā – strādāt, braucu uz Rīgu studēt, bet – tad es iemīlējos. Un manas studijas to arī beidzās, jo visa milas dzīve norisinājās Jelgavā. Apprečojēs, man piedzima dēls. Viennā brīdi es iestājos filologos – studēt biblioteku zinātni un informāciju. Un tad bibliotekās parādījās pirmie datori! Tad es sapratu, ka man ir tomēr diezgan eksakta, sistēmiska domāšana. Ja tolaik būtu aktuāla datoru zinātne, tad es, visticāmāk, būtu aizgājusī pa informācijas tehnoloģiju virzienu. Mani ārkārtīgi aizrāva datori, biblioteku sistēma! Un tad mēs to ieviesām: Jelgavā mums bija pirmā automatizācijas nodalīja, pirmā elektroniskā lasītāju reģistrācijas vieta!

Tolaik automatizācija sāka notikt visās Latvijas bibliotekās?

Tas bija izrāvīens! Bija projektu nauda, bija pa dienriem datoriem, šķiet, sešu Latvijas pilsetu bibliotekās. Jelgavā bija biblioteku informācijas sistēmas lietotāji klubiņš, kuru es organizēju. Spriedām par visām sistēmas ieviesāšanas lietām. Viennēr bijām vieni no vadsojāmajiem, lai neteiku vairāk. Es ar savu aktivitāti nonācu Rīgā – darba grupā, kura izstrādāja valsts vienoto biblioteku informācijas sistēmu. Milzīgs projekts! Mēs nācām kopā, veidojām globālo redzējumu, kā sajā jomā bibliotekas attīstīsies.

Bet, ja atgriežamies vēl mazliet Jelgavā, kas noteica izrāvīenu?

Sākumā bibliotekās automatizācija bija svešķermenis. Gadu desmitiem, pat simtiem bija ierasta sistēma, kā bibliotekas reģistre grāmatas un katalogu kartītes! Bibliotekā es biju darījusi visu – melnu muti biju nēmusies tiešā un pārnestā nozīmē. Vismilāk vieta man bija lasītāju apkalošana, bet pabiju arī komplektēšanas un apstrādes nodalījumi, abonementā, lasītavā, bibliogrāfijas un informācijas nodalījumi. Tad nāca automatizācijas

Viena no manām veiksmes formulām – īstajās vietās ietie cilvēki. Ne jau tikai "atslēgu" cilvēki, tāda bija visa bibliotekas komanda!

"Pils – tas patiešām ir Ventspils simbols!" gandarīta ir Margarita Marcinkeviča. Viņas laikā tika pabeigta pils renovācija – arī otrs stāvs pabeigto savu ilgi gaidīto atdzīmēšanu.

Mans sakāmē par "lauku meiteni" – tas zināmā mērā bija protests pret Rīgas snobismu: visi visu zina, viens par otru gudrāki, visi ar augstiem pašvērtējumiem. Tā nebija koketēšana, es patiesām tā jutos, ka tur neiederos. Kad tev ir jāizvēlas zviedru galda vīns... Tagad es to visu, protams, zinu, bet tājā laikā es pilnīgi ne no tiem plauktiem biju. Tolaik vērtīgākais padoms bija: "Ar sausu spānu sarkano vīnu nekad neklūdīsies!" Kādu brīdi man ar to pietaika, taču es strauji mācījos! Ne jau kļūt par snobu. Var jau būt, ka kāds arī man var inkriminēt, varbūt ne gluži augstprātību, bet tādu vīsa zināšanu. Taču es biblioteku jomā patiešām esmu daudz ko pieredzējusi. Biju kā cīmds ar roku ar visu – gan tradicionālo, gan automātizāciju, gan būvniecību. Tagad domāju, vai es pati arī neesmu kāda brīdi bijusi tāda, kādi man tie rīdzinieki savulaik šķita.

Kā sākās Ventspils posms?

Rīgā man tika pārnesti, ka es kaut ko neesmu iesniegusi, un tāpēc mums nepiešķirts finansējumu pilnā apjomā. Nebiju gatava uzņemties vairānu, jo patiesām joti godprātīgi, atbilstoši viesiem ministrijas ieteikumiem, biju sagatavojuši dokumentus. Biju karsta, vāroša vasara Rīgā uz akmeniem. Degu. Piezvanīju Ramonai Umblījai un teicu – ja Ventspils piedāvājums vēl ir spēkā, esmu gatava to apsvērt. Izvērtejot apjomu, kas bija jāpaveic – ne tikai Galvenās bibliotekas būvniecība, bet arī automatizācija pilnībā no A līdz Z, teicu, ka tas nav viena cilvēka darbs. Tad uzaicināja arī Aigaru Krauzi, viņš tolaik Rīga bija Akadēmiskās bibliotekas direktora vietnieks.

Līdz kuram gādam vadijāt Galveno biblioteku?

2002. gadā es atrānu, 2010. gada pavasarī uzsāku darbu Ventspils Muzeja direktore amatā. Arī tur, ja iestākā arī sliņibas laiku, nostrādāju septiņus ar pusi gadus. Uz muzeju aizgāju, kad Pārventas bibliotēka jau bija uzbudvēta. Pēc Ventspils biblioteku stratēģijas nemaz nebija domāts, ka Pārventā būvēs jaunu biblioteku! Plānā bija uzlabot līdzsānejās telpas Lidojāju ielā, bet tieši Galvenās bibliotekas pozitīvā rezonāncē sabiedrībā, apmeklējuma pieaugums, bija par iemeslu pozitīvam lēmumam. Ja runājam par Pārventas bibliotekas arhitektonisko risinājumu, tas ir neordinārs lēmums, jo tipiski ir neatcerēties, kādas kādreiz pilis un muižas bija bibliotēkas! Bijā pa perimetru, nebija noliktais princips!

2010. gadā prasījās pēc jaunām virsotnēm?

Tur bija parādīlā norise. Jā, man tiešām šķita, ka biblioteku jomā viss ir lielos vilciens padarīts, bet tas arī bija joti, joti smags periods man personīgi. Biju uzķerusi, ka darbs dziedē. Viensīm tā receptē diez vai derēs, bet man – joti. Es pauzādēju tuvu cilvēku, sava bērna tēvu. Ja bija kādi sapņi par personisku laimi, tad 2009. gada pavasari viiss beidzās.

Pieņemt izaicinājumu vadīt muzeju, bet no sevis aizbēgt īsti neizdevās?

Izdevās! Joti labi izdevās! Dod Dievs, lai visiem bēgšanai rezultējis pils otrā stāva restaurācijā un ar Lielirbes baznīcas pārceļšanu uz Piejuras brīvdabas muzeju! Nudien, nevajag Dievam acīs grābt! Lai kāds bija mans motivs tajā brīdi, pirmsākātām sākotnējā sajūta bija ielekšana pēdējā vagonā – pabeidzot Mazbāniša projektu. Es tikko biju aizgājusi uz muzeju, kad bija Mazirbes stacijas spāru svētki. Un es atceros epizodi, kā mēs kļuvām par Kalna staciju bagātāki. Sākotnēji projekta bija paredzēts, ka būs Mazirbes stacijas replika, depo un pie Piedzīvojumu parka – pietauras punkts, bet iepirkuma rezultātā bija ekonomēta nauda un šī bija tā reize, kad atļāja jēgpilni aizstāvēt projekta papildinājumu. Mēs joti ātri noregējām! Tiešām ielecu braucosā vilcienā. Man Mazbānišs joprojām ir tāds... Kad es tur stāgāju ar suni un brauc vilcienīšā, tad... Ka tādā pastkartē, kā pasaka. Bērna sirds mani tajā brīdi priecājas! ☺

Avots : Ventspilnieks

Datums : 20-11-2020

Сходил в библиотеку...

Латвийцы все чаще выдвигают за доставленные им неприятности в сфере обслуживания крупные иски. В данном случае после ЧП в библиотеке с собакой, алкоголем и вызовом полиции читатель потребовал 15 тысяч евро «моральной компенсации».

♦ Антон ГОРОДНИЦКИЙ

20 ноября Рижский административный районный суд рассмотрел довольно необычное дело. Оно было возбуждено на основании жалобы читателя А. на решение директора Рижской центральной библиотеки исключить его из членов этого читального заведения. За это экс-читатель потребовал компенсацию морального ущерба в размере 15 000 евро и материального — в размере 240 евро.

Отметим неожиданное: в ходе разборки в библиотеке с полицией прозвучала угроза руководителю отдела литературы — читатель имеет право дать дубинкой ей по голове, потому что находится в свободной стране... Все же библиотечным работ-

никам в Латвии угрожают редко.

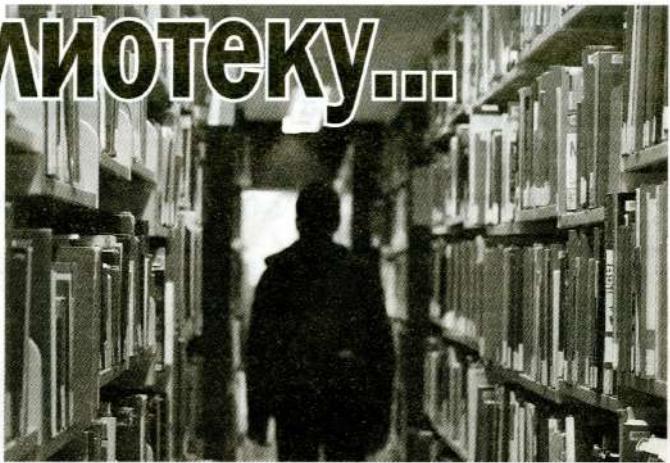
Скандал на выставке

В постановлении суда указано: заявитель был исключен из библиотеки, и ему было запрещено пользоваться библиотечными услугами в связи с событиями в выставочном зале библиотеки 8 февраля 2018 года. В этот день в выставочном зале библиотеки проходила выставка работ художника Эдмунда Лучса. В выставочном зале находились семья, приглашенные гости и собака, являющаяся составной частью открытия выставки. По окончании торжественных речей гостей призвали символиче-

ским бокалом вина помянуть ушедшего в вечность художника.

Тем временем заявителю А. стал высказывать претензии — по собаке, вину и библиотекарям. Читатель громко произносил оскорбительные заявления, обзываясь, но отказывался покинуть помещение выставки. В разгар скандала библиотекари вызвали муниципальную полицию, нажав кнопку тревоги. Но разгневанный читатель также вызвал муниципалов. Полицейские приехали и стали разбираться в ситуации, выслушав заявителя, библиотекарей и гостей выставки. Стражи порядка убедились, что пес чипирован и здоров, и порекомендовали заявителю покинуть помещение.

Как только полиция ушла, заявитель передумал и решил остаться, но продолжил при этом агрессивно поносить присутствующих. Полицейских попросили вернуться. Полиция повторно попросила заявителя прекратить хулиганские

действия и покинуть помещение библиотеки. Тот в присутствии полиции, громко угрожая руководителю отдела литературы библиотеки, заявил, что «он имеет право дать дубинкой ей по голове, потому что находится в свободной стране».

Что решил суд

Поскольку читателей, не соблюдающих правила пользования библиотекой, в т. ч. шумящих, препятствующих работе других посетителей или библиотекарей, могут выдворять из помещений библиотеки

и запретить им использование библиотечных услуг, было принято соответствующее решение со стороны руководства библиотеки. Но А. это решение обжаловал и даже отправился в суд. Он подсчитал также свои убытки от того, что ему отказали в еде и напитках во время проведения культурного мероприятия.

Заявитель указывает, что разговаривал с работниками библиотеки, а не с другими посетителями публичного мероприятия, не ругался матом, не высказывал угрозы. Перего-

воры проходили не на глазах публики, его действия были «в рамках». Рижская муниципальная полиция не начала в отношении него дела об административном правонарушении, а действия против него он считает нарушением свободы слова.

Однако суд, наоборот, посчитал, что его всего лишь попросили покинуть помещение, а не ограничили возможность высказывать свою точку зрения.

Так что суд отклонил иск А., и он должен компенсировать госпошлину в 30 евро. ■

Avots : Vesti Segodnia

Datums : 27-11-2020

**Mārtiņš Mintaurs,
Jānis Vādons**

Pasaku zemes greizie spoguļi

**Jauno ilūziju ceļi ved uz vecām
utopijām — gribas noticēt
laimīgai dzīvei ideālā pasaulē**

Publikācijas un diskusijas, kurās galvenā uzmanība pievērsta liberālismam un politkorektumam, pēdējā gadā periodiski parādījušas arī Latvijas publiskajā telpā. Tas apliecinā tēmas aktualitāti, tomēr viedokļu daudzveidību par šim sarežģītajām, ne melnbaltas atbildes pagērošajām norisēm noteikti nevar uzskatīt par pietiekamu. Turpinot iepriekšējās publikācijas¹ aizsākto diskusiju, ar šo rakstu vēlamies pievērst uzmanību vairākām būtiskām problēmām.

Dzivojam īpatnējā laikā, kā norāda režisors Gatis Šmits, cilvēki staigā galvas nodūruši un jautājumus neuzdod.² Lai gan jautāt un pārbaudit idejas vienmēr ir vērts, vienlaikus apzinoties objektīvos ierobežojumus — vienā pusē ir profesora Buša atilde, ka jaunums ir līdz galam nesaprastais³, bet otrā pusē — Maksa Planka atziņa, ka nepārprotami skaidrais, visticamāk, ir tālu no patiesības.

Liberālisms, dabisķā kārtā saaudzis ar demokrātiju, kopš apgaismības laikmeta ir būtiski ietekmējis un mainījis sabiedriskos un politiskos procesus. Arvien lielāka atvērtība un spēja skaitīties tālāk par iepriekš šķietami nepārvaramām, neatļautām vai neizdevīgām robežām novērojama jau ilgāku laiku. Ari nacionālās valsts ideja liberālismā ir izrādījusies turpināties spējīga.

Attieksme pret liberālisma ideologiju gan nav tikai pozitīva, taču it visās problēmās saskatīt li-

berālisma ietekmi un vainu arī ir apšaubāmi. Tikpat apšaubāmi, kā ķemt nopietni Latvijā pašlaik izteiki tendenciozo diskursu par nacionālismu kā visu likstu galveno cēloni.

Taču «prāta vētras» formā sakāpināta kritika, kas vērojama dažās šajā rakstā aplūkotajās publikācijās, var izrādīties produktīva — tādējādi ir iespējams izgaismot galvenās problēmas, kuru risinājumus pēc tam varam meklēt jau racionālā veidā.

Ieskats liberālisma problēmzonās

Uzmanības vērta ir Jeila Universitātes izdotā Patrika Dž. Denīna (*Patrick J. Deneen*) grāmata *Kāpēc liberalisms izgāzās (Why Liberalism Failed)*⁴, kurā amerikānu politologs norāda uz vajadzību restartēt liberālismu, kas «izgāzies tieši tāpēc, ka tas ir ieviests dzīvē». Viņaprāt, savu artavu liberālisma neveiksnes stāstā devis arī konservatīvisms. Aizstāvēdams ne tikai brīvu tirgu, bet arī, piemēram, ģimenes vērtības, tas tomēr veiksmīgi ir spējis iestenot vienīgi ar ekonomikas liberalizāciju, deregulāciju, globalizāciju saistītās idejas un nostiprinājības nevienlīdzību.

Salīdzinājumā ar fašismu vai komunismu liberālisma ideoloģija ir diskrētāka, tomēr ar dzīļu ietekmi: lai ieviestu politisko plānu atbilstoši liberālisma apsolījumam, tiek izmainīta ikviena ikdienas dzīves joma. Denīns pievēršas liberālisma ilūziju neatbilstībai realitātei, jo deformācijas un pārspilējumi ir pārāk redzami, lai tos ignorētu. Sabiedrība ir vīlusies; dominē pārliecība, ka vairs nav iespēju ietekmēt svarīgas dzīves jomas, kas savukārt nozīmē pretestību un arvien striktāku rīcību, lai liberālo režīmu uzturētu spēkā. Norišu mijiedarbe rada pieaugošu spriedzi, bet tā — arvien jaunas, vēl radikālākas fantāzijas par iespējamo ideālās pasaules modeli, vēl kategoriskākas prasības šo fantāziju pasargāšanai un vēl agresīvāku pretreakciju. Tādējādi liberālisms, kam demokrātijā jākļūst par Džūdītas Šklāras (*Judith Shklar*) definēto ceļu uz brīvību no bailēm⁵, politkorektuma pārspilējumos pats ir kļuvis pasauli vienkāršojošs un agresīvs, ipaši pret tiem, kas apšuba liberālo ideju iestenošanas procesus kā nevainojamus.

Tiek diskreditēta arī līdz šim tradicionālā lie ту kārtība — sabiedrību organizējošās saiknes tiek noārdītas, bet vietā tiek piedāvātas, kā uzstājīgi tiek apgalvots, visiem un katram derīgas alternatīvas. Nacionālisms tiek kritizēts par tā mākslīgajiem pamatiem un vienotu vērtību ilūziju, taču kā aizstājēja tiek piedāvāta vismaz tikpat mākslīga konstrukcija. Šaubas par liberālajām vērtībām vai to iestenošanas veidiem nav vēlamas un nereti pat netiek pieļautas. Harmoniskas, stabīlas sabiedrības vieta vērojama uzskatu polarizācija, neuzticēšanās varai un neapmierinātība, jo apsolītā ritidienā ar utopiskajiem labumiem tā arī nepienāk. Apjukumu raiša arī to tradicionālo sabiedrisko struktūru nojaukšana vai iedragāšana, kas līdz

Jānis Vādons (1979) ir valodnieks, Dr. philol., un dzejnieks. Pirmais dzejas krājums *Virve* izdots 2011. gadā, otrsais krājums *Pagaidām iesāpas elpa* – 2014. gadā, bet 2019. gadā kļajā nākušais krājums *Klusuma forma saņemis* Latvijas Literatūras gada balvu dzejas kategorijā.

Mārtiņš Mintaura (1979) ir vēsturnieks, Dr. hist., interesējas un raksta par Latvijas 19. un 20. gadsimta vēsturi un kultūras mantojumu, grāmatas *Arhitektūras mantojuma aizsardzības vēsture* Latvijā (2016) un zinātnisko publikāciju autors.

šim bija vismaz kāds atbalsta punkts plūstošajā realitātē.

Gandriz neviens no liberālisma apsolijumiem nav iestenējis. Neveiksmju sistēmiskie cēloņi netiek atzīti. Taču jau pati liberālisma pamatideja – pilnīga brīvība – nav sasniedzams mērķis, jo cilvēks ir negausigs, bet iespējams ir ierobežot.

Kā uzsvēr Denins, pašlabums bez sevis ierobežošanas prasības ir kļuvis par sociālo un pat personisko attiecību mērauklu. Turklāt cilvēka darbības absolūtajai autonomijai nav novilkta robeža, lai gan to prasa pretrunīgā cilvēka daba. Vēl vairāk – tiek radīts iespāids, ka nekādu robežu patiesībā nav, lai gan tās joprojām pastāv.

Būtiski ir mainījusies attieksme pret kultūru. Kultūra nozīmē konkretizētu identitāti un izpratni par ilgstosām, pārmantojamām saiknēm, rūpes un atbildību. Liberalismā tas nozīmē mazākas iespējas kļūt pašam par sevis «autoru». Līdz ar to kultūras ideja ir diskreditēta. Ar daudzveidības⁶ saukli karoga vietā pasaule ir kļuvusi vienveidi-gāka. Jo skaļāka ir uzstāšana uz plurālismu jeb izvēli, jo nenovēršamāk turpinās kultūru dažādības sagrāušana.

Denins atsaucas uz Mario Vargasu Ljosu (*Mario Vargas Llosa*): «Kultūras izpratne ir tā paplašināta, ka, lai gan neviens nav uzdrošinājies to atklāti atzīt, kultūra ir izzudusi.» Liberālisms kultūru uzzskata par patvalīgu un netaisnu, tomēr tas vietā tagad ir nākusi anarhija, kuras paciešanai no tradīcijas, šī apkārtstaigājošā miroja⁷, atbrī-votajiem nākas palauties uz attalīnātu varu. Ari pati brīvības būtība, kā uzzskata Denins, ir pārprasta – tā mums nepiemīt kopš dzīmšanas; brīvība ir jāiemācās.

Liberālisma idejā būtiska nozīme ir individuam, tā pašnoteikšanās iespējām, tājā skaitā seksuālai autonomijai, un tieši individuālu limeni aizsākumu radušam saziņas tiklojumam un sabiedris-kām struktūrām. Tomēr arī šeit saredzami nozīmīgi trūkumi.

Viens no iemesliem atkal ir neierobežoti pašlabuma meklējumi, kam vienotības izjūta un pie-nākums var vienīgi traucēt. Katrs joprojām strādā tikai savam labumam, kaut pasaules timeklis ir radījis kopības ilūziju, paverot arvien lielākas norobežošanās un fragmentācijas iespējas, arī iespējas veidot dažādus iedomu burbulus. Tiklošanās bieži ir institucionāla un māksliga un nenozīmē vienotus priekšstatus un izpausmes.

Zīmīga ir Denina grāmatā lasāmā atzinā, ka stabilitātes atjaunošanai sabiedrībā būtu nepieciešama piepūle un uzupurēšanās, t. i., tieši tas, ko liberālā kultūra ne visai vēlas atzīt. Pašregulācijas vietā dominē masu protestiem atvelēta energija, politisks niknumi, kas robežojas ar izmisumu. Pati liberālā ideoloģija ir nodrošināju-si rikus šādai radikalai reakcijai un joprojām nav tikusi skaidribā par iemesliem, kas ir kļuvuši par tās klupšanas akmeņiem.

Te jāpiebilst, ka izpratnes trūkuma cēloņi ir

meklējami arī bailēs no refleksijas. Un tas norāda – pārdomas var aizvest pie nepatikamas atziņas, ka daža vaina ir meklējama paša liberālisma.

Aplūkojot liberālisma pārveidotās valsts, tīrgus un sabiedrības attiecības, Denins konstatē nesamērīgu valsts un tīrgus saaugšanu. Cilvēki ērtā uztverāmi kā patērētāji, nevis pilsoņi. Īsterminā domāšanā un patēriņeciskumā apmācītajiem ļaudim preču, respektīvi, ērtību iegāde kļūst par mierinājumu vispārējās nestabilitātes laikā, kad pasaule sadalās uzvarētājos un zaudētājos. Īstnā liberālisma būtība ir – «vienmēr vairāk», tāpēc grūti iedomāties, ka liberālismā politiskus panākumus varētu gūt aicinājumi uz vēlmu ierobežošanu un paškontroli.

Šāds skatījums apstiprina, ka viens no dziļajiem liberālisma virzītājspēkiem ir peļņai kalpojošā biznesa pasaule. Apjukuma gaisotnē, kad piesaistes un atmiņu kultūrā rastie stabilizatori ir zaudēti, materiāla labklājība un nemītīgi iepirkumu virkne rāisa patikamu ilūziju, ka laimes formula ir uzzināta un ka dzīvei tomēr nav ne vainas, pat ja tājā trūkst noturīgas identitātes un ilgtelpīgi piederības («mēs visi piederam vienīgi globālajam tīrgumam»). Taču vilšanās ir neizbēgama arī te, jo nemītīgi labklājības izaugsmai nav iespējams nodrošināt.

Denins aicina skaidri formulēt liberālisma sa-niegumus un turpināt tos attīstīt. Viņš aicina at-griezties pie cilvēka, kultivēt personisko izaugsmi, kopības, pašuzupurēšanās, demokrātijas un individuālas iniciatīvas kultūru. Tas, starp citu, sasaucas ar Kārļa Vērdiņa rosināto virzienu⁸. Neveiksmīgā liberālisma projekta vietā tieši labāka dzīve var radīt labāku sistēmu, kurā ipaša nozīme būtu taisnīgumam un godam, līdztekus paturot prātā, ka dzīve patiesi līdzinās Borhesa sazaroto taku dārzam.

Tādēļ jāmeklē jauna pieeja arī liberālismā dzi-mušajam politkorektumam, kura greizās šķautnes atspoguļo paša liberālisma pretrunas.

Politkorektuma strupceļā

Politkorektums nozīmē valodas normu, prakses un politikas kopumu, kas vēršas pret sociālu un ekonomiski nelabvēlīgā situācijā esošu grupu marginalizāciju un nošķiršanu.

Politkorektumam piemīt vairākas labvēlīgas un sabiedrību attīstošas iezīmes, piemēram, tas at-zīst, ka: 1) valoda ietekmē sociālo ainu un priekš-status, un to var izmantot, lai nevienlidzībā un ciešanās sakņotu attieksmi padarītu par ikdienas normu; 2) valoda var būt emocionāli vardarbīga; 3) ir nepieciešams pārskatīt stereotipus un priekšstatus par universālo.⁹ Tomēr politkorek-tuma lingvistiskās izpausmes ir ļoti specifiskas, un to var uzskatīt par ipašu «semantiskās inže-nierijas» rezultātu.¹⁰

Politkorektumam piemīt arī liberālā puritānisma iezīmes (tieka izmantots divains un pārlieku brivi interpretējams «labvēlīgās diskriminācijas»

Apjukuma gaisotnē, kad piesaistes un atmiņu kultūrā rastie stabilizatori ir zaudēti, materiāla labklājība un nemitīgu iepirkumu virkne raisa patīkamu ilūziju, ka laimes formula ir uzzināta

jēdziens), kuras pamato ar tolerances un neizvainojošas attieksmes prasibām. Tas rada risku nesamērigi ierobežot izteikšanos par pretrunīgiem jautājumiem. Bažas par politorektuma pārspilējumiem reizēm liek to uztvert kā politisku histēriju. Tieki apgalvots, ka, morālā relatīvisma kontekstā attistot upuru un apspiedēju attiecības, dzimumu vienlīdzības vārdā nonivelējot tradicionālās ģimenes struktūras un «dabiskās» dzimumu lomas un sekmējot pārspilētu jūtelību, sabiedrība kļūstot nestabilāka un vajāka.¹¹ Citās publikācijās atrodami vēl vairāk sakāpināti negatīvi politorektuma apraksti.

Lai gan par katru no šiem apgalvojumiem var strīdēties un ir skaidrs, ka liberalājā demokrātijā politorektumam ir bijusi vērtīga ieteikme uz cilvēku speju pieņemšanu uztvert gan citu kultūru, gan citu identitāšu grupu pārstāvus, arvien biežāk tomēr ir vērojamas situācijas, kas liecina par politorektuma «sabiezīnāšanu» līdz slimīgām izpausmēm.

Pasauleslavenajai feministei Mārgarelei Atvudai (*Margaret Atwood*), kas neatbalsta, piemēram, sieviešu padarišanu par svētājām vai upuriem, ir izdevies kļūt par «slikto feministu» tāpēc vien, ka 2016. gadā viņa parakstija atklāto vēstuli, kurā tika prasīts tiesiski izvērtēt Britu Kolumbijas Universitātes profesora atlaišanu pēc seksuālās uzmākšanās apsūdzībām.¹² Universitātēs ir piedzīvoti asi konflikti, kuru iemesls ir nevēlešanās atšķirigu viedokli pat dzirdet.

Tā vismazākais noteiktu grupu aizvainojuma risks kļūst par pamatu vispārinātām prasibām, kas jāpieņem bez ierunām. No vienas pusēs, liberalisms un politorektums mums atver acis, ka atšķirīga identitāte neapdraud sabiedrību; no otras pusēs, uz katru vārdu, kas satur iespējamu aizskārumu, tiek reagēts pārspilēti. Lai gan patiesibā nobriedušu sabiedrību nav iespējams tik viegli apdraudēt.

Līdzīgi liberalismam, arī viens no politorektuma trūkumiem ir absolutizēšana un vispārināšana, lai gan pats politorektums sākotnēji bija vērts pret stereotipiem un vispārināti nekorektu attieksmi. Sabalsojoties ar liberalisma pārspilējumiem, atsevišķas grupas ir vienpusēji padarītas par upuriem, turpretī citas grupas vai pat veselas kultūras tiek démonizētas, piekarinot tām varmāku, apspiedēju, rasistu, etnocentriku vai citu birku.

Baltādainās rases viriešus mūsdienu feminismā nevilcīnoties pasludina par sieviešu tiesību apspiedējiem, toties runāt par sievietes statusu Eiropā ienākušajā islāma kultūrā acimredzami neatbilst labajam tonim.

Priekšplānā izvirzīts arī antikoloniāls vēstijums par to, kā Rietumi pakļāva un izmantoja pārējo pasauli. Šāda melnbalta aina izkroplo saņēmto iekarojumu un progresu vēsturi, kas ie sniedzas daudz senākā pagātnē nekā laikposms, kurā iespējams runāt par Rietumu civilizācijas

pastāvēšanu. Eiropa ir piedzīvojusi arābu, mongolu un turku iekarojumus un kultūru ietekmi, tomēr saglabājusi savu identitāti un nav pārvērtusies tautu kausejāmā katlā.

Nostāju polarizācija, paviršā iezīmu piešķiršana sarežģītam parādībām vai neviendabīgam grupām vedina secināt, ka politorektums ir netikai nepilnīgs — tas sāk iemesot arī to, pret ko sākotnēji bija vērsti.

Politorektuma pārstāvji reizēm krit tajos pašos grēkos, kurus pārmet netolerantajai sabiedrībai. Deniss Hanovs rakstā par Latvijas divkopienu sabiedrības trūkumiem precizi apraksta citādā nepieņemšanas un birku piekarināšanas problēmas, taču arī pats nespēj atturēties no pārspilējumiem, jo neviennozīmīgu attieksmi pret feminismu vai LGBT kopienu nevar devēt par stigmatizāciju vai bloķēšanu.¹³ Neviensprātība nav pilnījusi uzbrukumus un apvainojumus; tā nozīmē vajadzību turpināt diskusijas.

Politorektums un liberalisms nostājas pret nepamatotu binārismu (piemēram, viriešu un sieviešu dzīmtes izpratnē), bet nepamana, ka pats iet šajā virzienā. Tas noliedz, ka virieša un sievietes iezīmes ir pretējas, un pretējības neatziņā beigu beigās atsakās atzīt pat to, ka noteiktas iezīmes ir atšķirīgas. Tas atgādina Roberta Mūzila (*Robert Musil*) romānu *Cīvēks bez ipašībām*, kura nosaukumu var uztvert kā metaforu centieniem radīt «neitrālus» personas ar «valodu bez ipašībām».

Pārspilēts politorektums nav tikai tā pārāk centīgo atbalstītāju zaudējums, tas ir mūsu visu zaudējums. Līdzīgi liberalismam, politorektuma pamatidejas ir sabiedrības izaugsmei vajadzīgas un labvēlīgas. Pavērsiena punkts ir to pārvērtēšana par ideoloģiskiem fantomiem, kas prasa bezieru pieņēšanu, kopēšanu un atdarināšanu.

Katrai ideoloģijai — liberalismam, konservativismam, nacionālismam — piemīt iekšējas pretrunas un riska zonas, kuras nepieciešams apzināties un izvērtēt. Alternatīvas pieejas, uzskati un prakse ir vēlamī, lai paplašinātu redzesloku un lai iedarbinātu problēmas izgaismojošus parīgmehnāismus.

Turklāt ikviena ideoloģija ir saistīta ar varas attiecībām. Ne velti liberalā spārna pārstāvji nereiti pauž neslēptu prieku, ka beidzot vara nonāks līdz šim diskriminēto un marginalizēto rokās, lai gan atbildīgā būtu atbalstīt dažādus strāv-jumus, rūpēties par dažādu uzskatu līdzsvaru. Mūsdienu liberāliem ne vienmēr pietiek dūšas atzīt, ka identitātes sociālais saturs arī tiek veidots varas attiecībās, tāpēc ir pamatoti jautāt, kādi varas (pārņemšanas) apsvērumi nosaka pašreizējās norises un kādā ziņā jaunais varas saturs sabiedrībai būs ieguvums?

Pretrunas un atšķirīga viedokļa pieņemšanas grūtības nav tikai vienas konkrētas ideoloģijas piekritēju raksturiga iezīme. Nepieciešama mērķtiecīga pašattīstība un briedums, lai ar šo neti-

Foto — Kristi Zukuls

Eiropa ir piedzīvojusi arābu, mongoļu un turku iekarojumus un kultūru ietekmi, tomēr saglabājusi savu identitāti

63

kumu tikt galā. Tāpat pēc katras neveiksmīgas vārdū izvēles publiskos izteikumos nevajadzētu sākt raganu medības vai situācijā, kad kāds nespēj pieņemt atšķirīgu viedokli, redzēt prāta atpalicību. Jo pat nobriedušā, izglītotā, kritiski domājošā sabiedrībā nebūs šķietami ideālas vienprātības.

Politkorektuma risks nav totalitārā patstāvīgas domas aizliegšanā, bet šķietamibās, pārspīlējumos un pretrunās. No vienas pusēs, ir nosprausts neizpildāms mērķis veidot valodu, kas nevienu neaizskar — tiek doti skaidri priekšraksti, ko un kā dēvēt, kas faktiski ir liberālu neatzītā cenzūra. No otras pusēs, nesen portālā *Satori* bija lāsāma diskusija, kurā vienprātīgi tika pausta neizpratne par mākslas izstādes cenzēšanu tāpēc vien, ka dažos tā rada negatīvu reakciju.¹⁴ Tātad pastāv neatjaunā aizskaršana un tāda aizskaršana, ko iekļaujošie sabiedrības pārstāvji diezgan klajā izsmēj?

Mākslas cenzēšana neapšaubāmi būtu noraidāma, taču ne tāpēc, ka kāda aizvainojuma izjūta nav uzmanības vērta. Ja tomēr tā ir, tad nonākam dubulto standartu teritorijā, kur izšķirošais nav teiktā saturs, bet gan autors. To ilustrē Sūzenas Sontāgas (*Susan Sontag*) izteikums «baltā rase ir cilvēces vēstures vēzis» un prominenta nēģera kultūras pārstāvja Spaika Lī (*Spike Lee*) apgalvojums «es nedomāju, ka nēģeri var būt rasisti».

Lai gan abos ir rasistiskas iežimes, tos tomēr

pieņem, ņemot vērā statusa radito kontekstu.¹⁵ Lidzīgi tiek apgalvots, ka sauklis «nēģeru dzīviba ir svārīga» (*black lives matter*) ir vēlamāks nekā iekļaujošais «visu cilvēku dzīviba ir svārīga» (*all lives matter*). Ari tad, ja pieņemam, ka šādi priekšplānā tiek izvirzīta konkrēta problēma, tas nemaina pirmā izteikuma nacistisko raksturu. Sabiedrībai ir jāturpina attīstīties, lai iekļaujošais tiešām būtu iekļaujošs, nevis jārada nevēlamī sašaurinājumi. Demokrātija ir nogājuusi pārāk tālu (un labu) ceļu, lai tagad mēs piepeši nesaprastu, ka izņēmuma statusi nav pieņemami. Te ir saskatāmas paralēles ar Andreja Saharova (*Anhēpej Caxapoē*) runu PSRS Tautas deputātu I kongresā 1989. gada 9. jūnijā, kad deputāti atkal apstiprināja partijas ģenerālsekreṭāra vienpersonisko varu. Saharovs uzsvēra, ka to nevar pieļaut ne tāpēc, ka viņš baiditos no Gorbacovā autoritārīsma, bet tāpēc, ka tas principā nav pieļaujams.

Problēma ir arī politkorektuma deklaratīvisms — priekšroka tiek dota virspusējiem pārkārtojumiem, kas nesniedz neko vairāk par simbolisku žestu. Piemēram, dažādo kvoto ieviešana, lai panāktu dzimumu pārstāvniecības vienlīdzību, atgādina Latvijas PSR Augstāko Padomi, kurā arī vajadzēja būt noteikti strādnieku un kolhoznieku pārstāvniecībai neatkarīgi no viņu kompetences vai vēlmes iesaistīties vadīšanā. Cita deklara-

¹ R. Kalpiņa, L. Langa, J. Vādons. *Par liberalnacionālismu*. 7.08.2013. Pieejams: <https://www.delfi.lv/news/versijas/langa-jvadons-kalpina-par-liberalnacionalsmu.d?id=43538385>.

M. Mintaura, J. Veckrācis. *Jautājumi par latviešiem*. 26.05.2016. Pieejams: <https://www.delfi.lv/news/versijas/martins-mintaura-janis-veckracis-jautajumi-par-latviesiem.d?id=47487811>.

² D. Jance. «Mani kaitīna sabiedrības nespēja tikt valīno devīngesmito gadu apju-kumai» Intervija ar G. Šmitu. *Latvijas Avīze*. 17.09.2020. Pieejams: <https://www.la.lv/dzivojam-vakardienam>.

³ I. Abele. *Balta kleita*. Riga: Dienas Grāmata, 2020. 32. lpp.

⁴ P. J. Deneen. *Why Liberalism Failed*. New Haven, London: Yale University Press, 2018.

⁵ K. Lands. *Atceroties Džūdītu Sklāru: liberalisms kā brīvība no bailem*. 30.09.2020. Pieejams: <https://satori.lv/article/atceroties-dzuditu-sklaru-liberalisms-ka-briviba-no-bailem>.

⁶ Analīzi par vairāku jēdzienu vēsturi un attiecīgām izpratnes un attieksmes izmaiņām skat. Hughes 2010.

⁷ G. Berells. *Literatūras muzejs pēdinās*. Grāmata. Nr. 12, 1991. 68.–71. lpp.

⁸ K. Vērdiņš. *Caur sidraba birzi*. Rīgas Laiks, 9/2020. 8.–9. lpp.

⁹ L. Esposito, L. Finley (eds.). *Political Correctness in the Era of Trump*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2019. 15.–17. lpp.

¹⁰ G. Hughes. *Political Correctness. A History of Semantics and Culture*. Oxford: Wiley-Blackwell, 2010. 7. lpp.

¹¹ Esposito, Finley 2019: 1–3.

tivisma izpausme iesniedzas jau pavisam divainā teritorijā – vēlmē apliecināt vainu pat tad, ja tās išti nav. Ilustratīvs ir stāsts par Kanādas premjerministra apgalvojumu, ka viņa valsts, līdzīgi ASV, ciešot no sistēmiskā rasisma, lai gan Kanādu ir pamats atzīt par sistēmiski pretarasistiku.¹⁶ To var interpretēt kā vērtīgu žestu, solidāri pievienojoties rasisma apkarošanai, tomēr tukša, tendencioza deklarācija diskreditē pašas problēmas nozīmi.

Var piekrist Artim Svecem, ka politkorektumam nav vietas akadēmiskajā diskursā, mākslā un humorā.¹⁷ Paliek tikai jautājums, kuri viedie spēs noteikt, kad šajās jomās paustajam ir diskriminējošs raksturs un kad tikai attiecīgo mērķu sasniegšanai nepieciešama brīva izteiksmē, kas turklāt neliecinā par pašu autoru uzskatiem. Vēreiz – mākslā cenzūrai nevajadzētu būt, tomēr jānovērt neskaidru kritēriju un dubultstandartu risks. Aizvainojums nevar būt vienigais atskaites punkts cilvēka rīcībai, izvēlei un valodas lietojumam.

«No viņu vārdiem uzzināsiet, ko tie gribēja noklusēt»¹⁸

Politkorektumam piemīt ari konkrēta ārišķīga izpausme – runas inženierija, kurā var saskatīt gan konceptuālas problēmas, gan centienus jau-nos veidos istenot fantāziju par ideālu pasauli.

Runas kontrole ir senāka nekā politkorektuma diskurss; nevēlamī runas modeļi un tabu vārdi ir pastāvējuši vienmēr, tomēr pašlaik vērojamajam «visi runā tā» vilnim nav precedenta. Kāds, galu galā, ir politkorektuma patiesais mērķis – mainīt apzīmējumus vai attieksmi? Un – vai aizstājēj-vārds automātiski nozīmē citu attieksmi?

Izpratne par vēlamajiem, iekļaujošajiem runas modeļiem nav veidojusies pilnā sabiedrības pašizpratnes un attīstības ciklā, pēc kura dabis-ki var mainīties arī izteiksmes līdzekļi. Taču šobrīd pašizpratni aizstāj norādījumi «no augšas». Iekļaujošā attieksmei tomēr vajadzētu saknepies sabiedrības jau piņemtajās ētiskajās normās. Draudzīgai, vienlīdzīgai un iekļaujošai sabiedrībai vajadzētu laist dzīlākas saknes, nekā to spēj ideoloģija. Politkorektums sasaucas ar pieklājību saziņā līdzīgi diskusiju kultūrai, kurā kri-tika jāvērš ne *ad hominem* (personas), bet *ad opus* (izteikuma) virzienā. Un nobriedušā sabiedrībā cieņpilnu saziņu nevajadzētu veidot, noteiktus attieksmes aspektus vai tēmas noklusējot vai aiz-sedzot.

Sāda pieeja pasaulli nenovēršami padara orvelisku vai Oldesa Hakslijai utopijai līdzīgu, kas iespējama tikai ar nosacījumu, ka meistarīgi kontrolētie «vergi milētu savu verdzību». Džordža Orvela antiutopijā ieviestās «jaunās valodas u-zdevums bija ne tikai aizstāt esošos, politiski no-vecojušos izteiksmes līdzekļus, bet padarit ne-iespējamu jebkādu citu domāšanas un pasaules uztveres veidu. Lai to panāktu, bija nepieciešams

sašaurināt saziņā lietojamo vārdu izvēles iespējas».¹⁹

Mūsdienu «jaunā valoda», par kuru raksta Bo-riss Groiss²⁰, tāpat kā Orvela laikmetā, ir ideo-loģiska sabiedrības verbalizācija, lai rezultātus izmantotu varas pārdales ciņās. Līdz ar to atsevišķas grupas vai uzskati atkal iegūst ipašu statusu un gandrīz automātisku imunitāti, bet citiem uzskatiem «liberālās» vārda brīvības apstākļos nav tiesību izskanēt. Turklatā «jaunā valoda» atšķiras no ierastas valodas jaunrades un ir uzkritīši samākslotu un shematiska.²¹ Ar vārdu čaulām bez istas, dzīvas semantikas nevar radīt dzivotspējīgas idejas.

Tomēr runa nav tikai par nedabisku izteiksmi. Normu uzspiešana rada traucksmaiņu vidi, kurā ir jāuzmanās par katru izteikto vārdu, neizprotot politkorektuma prasibu jēgu un ieguvumu. Katrs var pārteikties vai neatrast visprecīzāko vārdu, bet tas uzeiz nenozīmē, ka persona ir seksists, rasista vai atpakaļrāpusi. Varam bezgalīgi «attīrī» valodu no jebkādiem mājieniem par dzimti, atteikties no vārdiem «mamma» un «tētis» un atlaut vienigi vārdu «vecāki» (bet varbūt iekļaujošāk būtu teikt «vecākpersonas»), tērēt energiju, reflektējot par to, ko iesākt ar laikmeta garam droši vien neatbilstošo apzīmējumu «mātes valoda». Tomēr ari tad līdztekus ideoloģiski kristāls-kaidrajai pārliecībai, ka tā ir labāk un viss, nemainīgi aktuāls ir veselā saprāta un «sausā atlikuma» jautājums. Ne katra valodas formula ar dzīmtes elementiem ir kaitīgu stereotipu un aizspriedumu perēkdis.

Kas un kādi ir pietiekamas pieklājības kritēriji, un kā konstatēt, kad personas izjūta par diskrimi-nejošu attieksmi ir pamatojota un kad – pašlabuma noteikta manipulācija? Attieksme ne vienmēr izpaužas tieši, kas nozīmē gan politkorektuma riku ierobežotās iespējas veidot attieksmi, gan tā likelību, uz kuru norāda ari Kārlis Vērdiņš.

Pat perfekti politkorekta valoda nenozīmē to, ka cilvēks tiešām visus cienā un mil. Politkorektums isti nekā neatrisina, tikai nosauc problēmu citā vārdā, izliekoties, ka līdz ar to problēma pa-zūd. Taču tas ir šamanisms, vārdošana, pašap-māns, dzivošana pasaku valstībā, ko precizi iezi-mējis Jāns Kaplinskis.

Viņš norāda, ka katrā politiska kustība bērnišķīgā kārtā vēlas «pasakas, mītus pārvērst par istenību un ne sevišķi vēlas uzklaut kritiku».²² Cilvēkiem gribas noticeit laimigai dzīvei kādā utopijā, kas sniedz vismaz zināmu mierinājumu. Tas ir protestantisma princips *sola fide* – vienig-i tīcība pašu konstruētajai realitātei dod cerību uz glābiņu no pazušanas.

Bērnišķīgā jaunā pasaule vairs nav militāri totālitāra kā agrāk, tā ir kļuvusi infantili manipu-lējoša un pieprasīs savas patēriņa tiesības. Reiz kas tāds jau bijis – Januša Korčaka romānā *Kara-lis Matiūš Pirmais* (1923) attēlota sabiedrība, kuru pārvalda bērni, sabiedrība, kurā nav diskriminā-

¹²Pieejams: <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2020/sep/12/margaret-atwood-if-youre-going-to-speak-truth-to-power-make-sure-its-the-truth>.

¹³Pieejams: <https://satori.lv/article/skolas-pagalms-ar-skatu-uz-strupcelu>.

¹⁴Cenzūra: kuriozs gadījums. Diskusija. 10.09.2020. Pieejams: <https://satori.lv/article/cenzura-kuriozs-gadijums-diskusija>.

¹⁵Hughes 2010: 286.

¹⁶A. Gonja. Mēnessērzbība kopējā tīmeklī. Rīgas Laiks, 9/2020. 11.—12. lpp.

¹⁷A. Svece. Divas piezīmes par politkorektumu. 6.07.2020. Pieejams: <https://satori.lv/article/divas-piezimes-par-politkorektumu>.

¹⁸S. J. Lecs. Nesakemmētas domas. Avots, Nr. 7, 1988. 72. lpp.

¹⁹Dž. Orvels. Dzīvnieku ferma. 1984. Rīga: Liesma, 1990. 315.—316. lpp.

²⁰B. Groiss. Komunisms. Post scriptum. Rīga: Latkmetīgās mākslas centrs, 2015. 13.—33. lpp.

²¹Hughes 2010: 14—15.

²²J. Kaplinskis. Jaunās pasaules. Avots, Nr. 3/4, 1992. 37.—39. lpp.

²³F. Liotārs. Postmodernais stāvoklis. Pārskats par zināšanām. Rīga: Latkmetīgās mākslas centrs, 2008.

²⁴Pieejams: <https://www.delfi.lv/news/national/politics/asv-notikumu-konteksta-vords-melnadains-ir-atbilstoss-precize-eksperte.d?id=52290115>.

²⁵Skat. Hughes 2010: 148—154. Dž. E. Džozefs. Valoda un politika. Rīga: Zinātne, 2008. 129.—130. lpp.

cijas un netaisnīguma. Taču arī šī utopija pārvēršas murgā. Zināmā mērā utopisku ideju mūžīgā atgriešanās ir saprotama. Cilvēki grib aizmirsties pasakā, jo tā var izvairīties no sāpīgās realitātes, kurā pastāv neatrisināmas problēmas. Sekošana utopijai atsāpina un izraisa atkarību. Turklat tiecību utopijai specīcina iedomā, ka citiem vienkārši neizdevās, jo neprata, taču mēs gan zinām, kā to sasniegta.

Vai, svinot daudzveidības un daudzbalsības patosu, iecerēts daudzveidīgo pasauli aprakstīt ar policejiskā režīmā kontroletiem izteiksmes līdzekļiem? Sālidzinoši nesen ikdienā dzīvojām šādā režīmā, kurā bija nepārprotami skaidrs, ko un kā ir atļauts teikt, lai gan redzējām šādas pasaulainas liekulību. Ja politkorektuma virzībā uz iekļaujošu, iecietigu un dialogam atvērtu sabiedrību ir nepieciešama slimīgi policejiska uzraudzība un pat viens neveiksmīgs izteikums var kļūt par publiskas nomelnošanas iemeslu, tad kaut kas nav kārtībā. Sabiedribas briedumu nevar panākt, aiz pseidovalodas vairoga ieviešot melnbaltu aizvainojuma un cietēju kultūru.

Teorija par «lielo narratīvu»²³ (sabiedribas kopīgo vēstījumu) beigām pamato ne tikai postmodernās ēras sākumu, bet arī relativo attieksmi pret valodas komunikatīvo un cilvēka pasaules uztveri veidojošo funkciju. Ja valoda kļūst performatīva, ārišķīga, tāpat kā jebkura sociāli akceptēta priekšstātu sistēma (saukta par «ideoloģiju»), tad vienlaikus tā kļūst arī atkarīga no konkrētā brīža vajadzībām, no tā, kāda runa šobrid tiek uzskatīta par legitīmu un kāda turpētim tiek cenzēta. Lidz ar to cenzēšanas pamatojumam pat nav nozīmes, jo tas ir atkarīgs tikai no konjunktūras, vienalga, vai tā savukārt tiek pamatoata ar politiskiem, ētiskiem, estētiskiem vai citiem argumentiem.

Cīna ar ideoloģiju radīto šķietamību, ar sociālajiem priekšstatiem, kuri būtībā ir manipulatīvi, lai gan balstās it kā uz objektīvām vērtībām, ir saņiegti savu prestatu — pārvērtusies noteikta veida ideoloģijā, kas necieš konkurenči un nepieļauj alternatīvas.

Lidz ar to kļūst iespējami dažādi paradoksāli spriedumi, kas balstās logikas pretrunās. Pieņēram, ka valodas cenzūra nodrošina sabiedrības daudzveidību, lai gan tas ir logisks absurds. Iekļaujošās valodas diskurss nav saistīts ar pārspriedumiem par pieklājību vai toleranci, tas vienkārši turpina Platona tradīcijas priekšstatus par to, ka ar valodas palidzību ir iespējams mainīt pasauli.

Taču šāds priekštats nespēj pārvērst pasaku istenībā. Vēsturiskā pieredze liecina, ka ikviens mēģinājums radīt «ebrinišķīgo jauno pasauli» beižas ar katastrofu. Tas ir jaunu ilūziju ceļš uz vēcam utopijam.

Līdztekus samērībai un pamatoībai svarīgi ir arī gluži funkcionāli un pragmatiski jautājumi. Ja slimniekus gribam saukt par pacientiem, kā

tos dēvēsim mājās un ikdienas sarunās? Ja ieķaujošas runas kontekstā cilvēka fizioloģisko ipatnību apzīmēšanai izmantojam aprakstošu gramatisku konstrukciju «persona ar...», tad jāpiemin, ka tā ir sintaktiski neparocīga un šādi patiesībā izceļam, uzsveram ipašību, kuru negrībam nosaukt tieši.

Zīmīgs ir stāsts par to, kā latviešu valodā turpmāk apzīmēsim nēgerus jeb melnādainos cilvēkus. Latvijas Cilvēktiesību centrs iesaka izmantot apzīmējumu «melnādaina/tumšādaina»²⁴ (amerikānis). Ieteikums tiek pamatots ar norisēm ASV un tur pieņemto vēlamo apzīmējumu. Daļa latviešu šo ieteikumu bez ierunām pieņem un pat pauž neizpratni, kā rikoties, ja senāk izdevuma bērnu grāmatā ir lasāms vārds «nēgeris».

Tomēr situācija ir savdabīga. Angļu valodā par pieņemamīmi uzskatītie apzīmējumi ir regulāri mainījušies, turklāt pat attiecīgās grupas pārstāvju uzskati par vēlamako variantu ir bijuši atšķirīgi.²⁵ Vienlidzības kustības kontekstā latviešu valodā izvēle par labu vārdam, kas tiešā veidā uzsver ādas krāsu, šķiet visnotaļ paradoksāla. Tieša, labvēlīgi būtu vērtējama iespēja paplašināt krāsām tradicionāli piešķirtās konotācijas. Taču apzīmējums, kas nepastarpināti uzsver atšķirigo pazīmi, var būt ar augstāku diskriminējoša lietojuma risku. Turpretī vārdam «nēgeris» latviešu valodā parasti nav negatīvas konotācijas; nievājosai izteiksmei kalpo, piemēram, vārds «nigers».

Visvairāk izbrīni prasība latviešu valodas vārda nozīmi pielāgot nozīmei citā, t. i. angļu valodā. Vārdu lietošana atbilstoši nozīmēm citā valodā ir neierasta un divaina prakse. Turklat nav skaidrs, kāpēc pietiek ar vienu vienīgu atsaucēs valodu un kontekstu (nēgeri dzīvo ne tikai angļiski runājošās valstis), iespējams, atsauci uz vārda nozīmes sakritību varētu pieņemt tad, ja runa būtu par tiesu aizguvumu no attiecīgās valodas. Taču arī tad būtu svarīga vārda nozīmes un tās izmaiņu vēstures sakritība. Šajā gadījumā rodas iespāids par kārtējo aklo sekošanu norisēm dominējošā kultūrā, uz kuru daļa latviešu skatās, mutes iepļētuši. Specifisks Latvijas kultūras konteksts, kam noteikti ir galvenā nozīme, tiek ignorēts un lidz ar to diskreditēts.

Vai šāda atticksme atbilst kultūru daudzveidiem un vienlidzības principiem? iespējams, bēriņšķīgi noticam, ka šādi kļūstam lielajai pasaulei vairāk piederīgi, lai gan spertas solis ir tukšs, bez satura — ieteicamā vārda izvēle nebūt nenovērš necienīgas attieksmes un runas iespēju.

Orveliskajā 1984. gadā pasaulē «jaunās valodas» uzdevums bija pagātnes izdzēšana faktu līmeni. Mūsdienās neērtās patiesības noklusējumu aizvieto eifēismi, savulaik totalitārai valodai raksturīgā prakse. Eifēisma kultūrā slinkuma vietā nāk «gribas piepūles vājums», jo vārds «slinkums» taču ir emocionālās vardarbības izpausme.

Laiki mainās. Kā un kāpēc maināmies tiem līdzi?

Nemainīgi nevainojams stils cauri gadiem

Ieskaties, ja tev patīk
Karinas Pētersones stils

Klasiskajiem toniem
pievieno svaisgs un
košos!

Žakete - 169 €
Gerry Weber

Žakete - 119 €
gerryweber.com

Pērļu auskarī
Agnese Zelting - 29 €
soulstoneshop.com

**saliec
akcentus**

Piesprāude - 85 €
lv.weekendmaxmara.com

Žakete - 129 €
gerryweber.com

Žakete Topshop -
59 € yoax.com

Kleita Manton -
79,95 €
andmorefashion.com

Kleita - 139 €
shop.
stackmann.com

Kurpes izvēlos
ar papēdi,
jo papēdis
ir ļoti svarīgs
sievietes
pašapzinai un
iznesībai.

Laivīnās Gabor -
89,95 € euroskor.lv

Kurpes - 85 €
vagabond.com

Kurpes - 100 €
vagabond.com

10 Karinas stila likumi

1. Manu ģērbšanās stilu lielā mērā ir noteicis mans darbs. Taču stils veidojies, nevis mēģinot izkopt kādu īpašu tēlu, bet gan cenšoties ikdienā atrast līdzsvaru starp vidi, apstākļiem un manu ārējo izskatu.

2. Ja pēc garas darbadienas vakarā paredzēts gājiens uz koncertu vai teātri, bet pārgārtīties nav laika, glābj mazā melnā kleitiņu.

3. Kaut arī sievieti amatā ir ierasts redzēt kostīmā tērptu, vienmēr esmu centusies saglabāt sievišķību, izmantot aksesuārus, rotas. Tāpat vienmēr ir jādomā par matu sakārtojumu un grimu, kam jābūt nemanāmam, bet jāpalīdz pievīcības radīšanā.

4. Pēdējā laikā pamanu, ka vairāk cenušos tērpīties kleitās. Arī toni no bēšā, sūnu zaļā un pelēkā nomainījušies uz spilgtākiem – sarkanu, gaišu un tumši zilu. Košie toni man sniedz labu energētiku un iedrošinā.

5. Visi mani garderobes pirkumi ir impulsīvi – ieraugot kleitu, žaketi, topīu vai svārkus, ātri saprotu, vai tie iederas manā stilā.

6. Arī izvēloties klasiski atturigu stilu, vienmēr piedomāju, lai tas būtu arī pamanāms. Tāpēc, ja uzvilkšu klasiska piegriezuma melnu kleitu, ap kaklu aplikšu, piemēram, garu pērļu virteni, kas tērpā izezīmēs arī slaidinošo vertikālo līniju.

7. Nekad vakarā nedomāju, ko rīt vilksu mugurā, – tikai no rīta redzot, kāds ir laiks, izjūtot savu noskaņojumu, komplektēju apģērbu.

8. Visbiežāk ikdienas darba gaitām izvēlos svārkus, topīu un žaketi vai kleitu. Dodoties uz tikšanos ārpus pilsētas, labprāt velku arī bikses un pagarinātu žaketi.

9. Kurpes izvēlos ar papēdi, jo papēdis ir ļoti svarīgs sievietes pašapzinai un iznesībai – tas liek iztaisnot muguru un piepaecei/ sievieti. Savukārt svārku un kleitu garumu vienmēr izvēlos tādu, kas nosedz ceļgalus.

10. Man patīk zelta tonis, tas ir silts un, šķiet, man piestāv. Pērles un zelts – tā ir klasika. Man ļoti mīlas rotas ir piespraudes un auskari.